

ОСВІТНІ ВТРАТИ У СФЕРІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ: ОСМИСЛЕННЯ, ВИМІРЮВАННЯ ТА КОМПЕНСАТОРНІ ЗАХОДИ

Наталія ВІТРАНЮК,

начальниця управління контролю та акредитації у сфері фахової
передвищої та вищої освіти Державної служби якості освіти України

Оксана СІРИК,

заступник начальника управління – начальник відділу моніторингу,
контролю та інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державного нагляду
управління моніторингу, аналітики та контролю за виконанням законодавства Державної
служби якості освіти України

Тетяна ІЩЕНКО,

канд. пед. наук, професор, директор Державної установи
«Науково-методичний центр вищої і фахової передвищої освіти»

Анотація. В нинішніх умовах вирішення питання освітніх втрат потребує комплексного підходу – визнання їх, використання всіх наявних та вироблення нових внутрішніх і зовнішніх інструментів вимірювання освітніх втрат та співпраці зі стейкхолдерами, врахування як навчальних, так і соціальних та психологічних аспектів. Україна може ефективно використувати досвід інших країн у подоланні освітніх втрат через впровадження гнучких освітніх моделей, індивідуальних підходів до навчання, широкого використання технологій, а також забезпечення психологічної підтримки. У 2023 році Державною службою якості освіти України спільно з Державною установою «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти» було розпочато вивчення (моніторинг) якості освіти у закладах фахової передвищої освіти, реалізація якого буде забезпечуватись до 2025 року включно.

Abstract. In the current context, addressing the issue of educational losses requires a comprehensive approach – recognizing their existence, utilizing all available tools, and developing new internal and external instruments for measuring educational losses, as well as fostering collaboration with stakeholders. This approach must take into account not only academic but also social and psychological aspects. Ukraine can effectively leverage the experience of other countries in overcoming educational losses by implementing flexible educational models, personalized learning approaches, extensive use of technology, and ensuring psychological support. In 2023, the State Service of Education Quality of Ukraine, in collaboration with the State Institution "Scientific and Methodological Center for Higher and Professional Pre-Higher Education," initiated a study (monitoring) of education quality in professional pre-higher education institutions, the implementation of which will continue through 2025.

Третій рік триває повномасштабне вторгнення росії в Україну, що не дає можливості освітянській спільноті в цілому і фаховій передвищій освіті зокрема повернутися до мирного, стабільного, натхненного навчання заради життя після карантинних обмежень COVID-19. Тому сьогодні ключовою метою освіти, зокрема фахової передвищої, на наш погляд, є чітке усвідомлення того, де ми є, що ми можемо і чи маємо ми потенціал якісно працювати у надскладних умовах нескін-

ченних викликів і ризиків.

Незважаючи на це, ми були готові заявити про резильєнтність фахової передвищої освіти у період воєнного стану і в усі періоди реформування цієї сфери, яка за будь-яких умов ставить собі за мету гнутися, але при цьому не ламатися та повертатися до попередньої форми чи стану, впоратися із викликами, повернутися до норми й продовжити повноцінно жити.

Щодо фахової передвищої освіти – це поняття означає підготовку, не зважаючи ні на що, високопрофесійних, мотивованих і відповідальних фахівців, як задекларовано в Законі України «Про фахову передвищу освіту», «здатних вирішувати типові спеціалізовані задачі в окремій галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів відповідних наук та може характеризуватися певною невизначеністю умов; відповідальність за результати своєї діяльності; здійснення контролю інших осіб у визначених ситуаціях».

Повернення до норми – це вибір, тому важливо розуміти, що легкість цього вибору для всіх різна і далеко не всі готові методом спроб та помилок шукати ті дії, які дозволять якнайшвидше повернутися до норми.

Тому все частіше і масштабніше ми говоримо про освітні втрати. Що це? Де? Як?

Сучасні розвідки та дослідження проблем освітніх втрат та розривів, проведені українськими (Державна служба якості освіти України, Український центр оцінювання якості освіти, центр Cedos, Міжнародний фонд «Відродження») та міжнародними (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Світовий банк) організаціями, визначають освітні (навчальні) втрати як будь-яку втрату знань, умінь, навичок та/або уповільнення чи переривання академічного прогресу через паузи в навчанні конкретного здобувача освіти. Так, зокрема у Публічному словнику освітніх реформ поняття освітніх втрат трактується як «будь-яка конкретна або загальна втрата знань і навичок чи відхилення в академічному прогресі, найчастіше через великі прогалини або розриви в освіті здобувача». Натомість прогалини/розриви у навчанні – це відмінності між фактичними результатами, академічним прогресом учня та очікуваними результатами, які встановлюють стандарти чи передбачені середньостатистичними даними.

В Україні під час воєнного стану освітні втрати зумовлені вимушеними перервами у навчанні, знищеними закладами освіти, відсутністю можливості навчатись очно, обмеженнями для ефективної організації роботи у дистанційному та змішаному форматах, а також перебоями з електроенергією та зв'язком.

Тому у 2023 році Державною службою якості освіти України спільно з Державною установою «Науково-методичний центр вищої та фахової передвищої освіти» (далі – Центр) було об'єднані зусилля і наявні інструменти та розпочато вивчення (моніторинг) якості освіти у закладах фахової передвищої освіти (далі – моніторинг, дослідження, Пілотний проєкт).

Що ж за інструментарій ми застосовуємо? Інструментів наразі два:

- ♦ тестування (незалежний дистанційний моніторинг знань з використанням інформаційно-

комунікаційних технологій) здобувачів фахової передвищої освіти випускних груп;

- ♦ онлайн-анкетування керівників закладів освіти, здобувачі яких взяли участь у тестуванні.

Чому саме так? Ми замірюємо рівень знань і фактично запитуємо в учасників – а чому так сталося. Звичайно окремі спостереження робимо самі.

Для повернення до норми необхідно окреслити цю умовну норму. Тема зовнішнього тестування здобувачів фахової передвищої освіти проходила ключовою думкою в «доковідний» період і останні зовнішні заміри в рамках функціоналу Державної установи «Науково-методичний центр вищої і фахової передвищої освіти» проводилися у 2019 році. Власне ці заміри і стали умовною нормою для оцінювання освітніх втрат за ковідний і воєнний періоди.

Виникає закономірне питання. А чи правомірне порівняння знань здобувачів освіти 2018/2019 навчального року і 2022/2023, 2023/2024 навчальних років, оскільки у 2019 році власне терміна «фахова передвища освіта» не було. Так, терміна не було, однак порівняння є цілком правомірним, враховуючи те, що до затвердження стандартів фахової передвищої освіти заклади мали керуватися підпунктом 12 пункту 2 Прикінцевих і перехідних положень Закону України «Про фахову передвищу освіту» в частині використання галузевих стандартів підготовки фахівців за ОКР молодшого спеціаліста як орієнтовних, з урахуванням змін у законодавстві та вимог Національної рамки кваліфікацій.

Зі спеціальностей, за якими проводилось тестування здобувачів, стандарти фахової передвищої освіти введені з 2021/2022 або 2022/2023 навчальних років, що свідчить про підготовку випускників фахової передвищої освіти за галузевими стандартами підготовки фахівців за ОКР молодшого спеціаліста.

Випускники закладів фахової передвищої освіти 2023/2024 навчального року вступали до закладів освіти у 2020 та 2021 роках, з переважною більшістю спеціальностей, за якими проводилося тестування в рамках II етапу Пілотного проєкту, до введення стандартів. Крім того, для можливості порівняння 2019, 2023 та 2024 років проаналізовано переважну більшість програм навчальних дисциплін, питання з яких внесені до тестових завдань для забезпечення валідності завдань та релевантності порівняння результатів.

До тестових завдань з усіх спеціальностей внесені питання лише з тих дисциплін, які є ключовими для спеціальності, і змістова складова яких в основних темах є обов'язковою для всіх закладів освіти, що здійснюють відповідну підготовку.

Як наслідок, якість підготовки випускників закладів фахової передвищої освіти (нинішній статус) 2019, 2023, 2024 років підлягає порівнянню.

І що ми маємо???

Зараз відбулося вже два етапи Пілотного проєкту. Він розрахований на три роки (2022/2023, 2023/2024 та 2024/2025 навчальні роки), однак ми віримо, що за ці три роки він масштабується і спільнота визнає його одним із дієвих зовнішніх інструментів вимірювання якості підготовки у фаховій передвищій освіті.

Для реалізації Пілотного проєкту в 2024 році визначено 21 спеціальність та 32 освітньо-професійних програми, за якими проводилося моніторингове дослідження щодо визначення освітніх втрат у закладах фахової передвищої освіти. Минулоріч у тестуванні взяли участь здобувачі 56 закладів фахової передвищої освіти аграрного профілю, а в опитуванні – керівники 51 ЗФПО. Вже цього року – 152 ЗФПО та 149 керівників відповідно. Кількість здобувачів фахової передвищої освіти зросла з 3598 до 8477 осіб.

Таким чином, основна програмна ціль, що була задекларована за результатами реалізації I етапу дослідження, – масштабування вибірки закладів освіти – учасників моніторингу – досягнута вже цього року. Також значно розширилась і географія дослідження.

Це добре чи погано? На нашу думку, це і є резильєнтність фахової передвищої освіти. У

2023/2024 навчальному році у Пілотному проєкті було запропоновано взяти участь понад 200 закладам фахової передвищої освіти, 100 % від тих, хто забезпечує підготовку за освітньо-професійними програмами в рамках окреслених спеціальностей. Основним принципом формування переліку учасників була їх особиста згода. Дали згоду на участь у таких заходах у 2023 році 152 заклади. І, на нашу думку, це свідчить про наявність у закладів фахової передвищої освіти розуміння доцільності зовнішньої оцінки якості підготовки фахівців та можливостей для забезпечення необхідних технічних умов для такої оцінки. Крім того, це демонстрація готовності відкрито заявити про рівень якості підготовки, навіть за умови ризику не увійти до переліку провідних закладів освіти, а також визнати існуючі проблеми. Такий підхід сприятиме консолідації зусиль стейкхолдерів для спільного вирішення цих проблем.

Очевидно, що не всі заклади фахової передвищої освіти, яким запропоновано взяти участь, – погодилися. Наприклад, тести були розроблені, але жоден заклад не погодився брати участь у моніторингу зі спеціальностей: 015 Професійна освіта – спеціалізація 015.31 Будівництво та зварювання (за ОПП Зварювання); 015 Професійна освіта – спеціалізація 015.31 Будівництво та зварювання (за ОПП Монтаж і обслуговування внутрішніх санітарно-технічних систем та вентиляції).

Загалом картинка масштабування Пілотного проєкту виглядає так:

2022/2023 навчальний рік:	2023/2024 навчальний рік:
Тестування <ul style="list-style-type: none"> ◆ 56 ЗФПО ◆ 15 освітньо-професійних програм ◆ 14 спеціальностей ◆ 3835 здобувачів освіти ◆ 19 регіонів Опитування: 49 ЗФПО	Тестування <ul style="list-style-type: none"> ◆ 152 ЗФПО; ◆ 32 освітньо-професійні програми ◆ 21 спеціальність, ◆ 8477 здобувачів освіти ◆ 23 регіони Опитування: 149 ЗФПО

Чи є над чим працювати??? Чи все так ідеально, що ця тема втрачає актуальність??? На жаль, мусимо констатувати, що проблема освітніх втрат загострюється:

2018/2019	2022/2023	2023/2024
86,71	78,21	72,77
	- 8,5	-5,44, - 13,94
у 2024 році діапазон результатів складав від 44,17 до 85,09 у 2023 році діапазон результатів складав від 69,44 до 84,71		

На перший погляд, загальний підсумок, який враховує результати тестування за всіма спеціальностями/ОПП, склав 72,81 балів і є показником досягнень середнього рівня (еквівалентно оцінці «добре» за національною шкалою оцінювання), однак середній результат тестування для різних спеціальностей/ОПП коливається в діапазоні від 44,17 до 85,09 балів з максимальною оцінкою 100,00 балів. Для розуміння серйозності ситуації варто зауважити, що мінімально позитивний рівень – це 60 балів, що відповідає загальноприйнятій в державі шкалі оцінювання за 100-бальною системою.

Наведемо декілька гіпотез та висновків.

Аналіз результатів тестування у розрізі спеціальностей засвідчив невтішну ситуацію щодо освітніх втрат.

З 21 спеціальності, переважна більшість яких є найбільш затребуваними в межах країни, більше половини (57 %) зараз забезпечують лише задовільний рівень підготовки, який еквівалентний оцінці 3 (задовільно) за національною шкалою оцінювання.

Лише за чотирма (19 %) спеціальностями (освітніми програмами) спостерігається належний рівень підготовки, наблизений до відмінного (загальний бал складає більше 80 зі 100 максимально можливих).

З п'яти (24 %) засвідчено незадовільний рівень результатів тестування (Обслуговування та ремонт електроустаткування автомобілів і тракторів, Обслуговування та ремонт автомобілів та двигунів, Підприємництво та торгівля, Готельно-ресторанна справа, Маркетинг). Вказані спеціальності побіжно належать до складових забезпечення функціонування критичної інфраструктури та розвитку держави.

Якщо в минулому році результати дослідження засвідчили критичне наближення результатів з низки спеціальностей/ОПП до задовільного рівня підготовки і відзначено, що це ті спеціальності, формування фахових компетентностей з яких потребує формування практичних навичок на конкретному обладнанні в конкретних майстернях і базах практики, то в цьому році відсутня прив'язка до технічних потужностей. Спектр спеціальностей із суттєвим зниженням якості підготовки є значно ширшим. Це свідчить, що проблема освітніх втрат і залежність підготовки як від зовнішніх, так і від внутрішніх факторів, загострюється.

Загалом результати тестування показують, що майже всі спеціальності/освітньо-професійні програми сьогодні мають потребу у відповідних заходах для забезпечення стабільного підвищення якості освіти в перспективі.

Аналіз результатів тестування в регіональному аспекті свідчить про збереження тенденції, відзначеної у ході I етапу Пілотного проекту, під час якого зазначено, що найбільш критичний рівень підготовки забезпечують регіони, не віднесені до тих, де тривають активні бойові дії.

У I етапі Пілотного проекту було відзначено, що найбільший розрив між якістю підготовки випускників 2019 та 2023 року спостерігався у Волинській, Чернівецькій, Вінницькій, Закарпатській, Рівненській областях.

Так, критично низькі показники засвідчені у Волинській (62,09 балів), Закарпатській (62,62), Львівській (63,22) областях. Водночас розширення спектру спеціальностей і кількості учасників загострили критичність ситуації. У минулому році в цих областях отриманий бал за результатами тестування складав відповідно 66,36, 78,25, 83,31 балів.

Що це? Заспокоєність? Байдушність? Відсутність кадрів? Мотивації? Немоżliвість адаптуватися до навіть некритичної зміни ситуації? Близькість Європи? На ці питання конче необхідно надати відповідь. Адже конкуренцію, зокрема відтік наших здобувачів за кордон, ніхто не відминяв.

За останніми даними розширився спектр регіонів з критичними результатами: вони спостерігаються також у Дніпропетровській (51,73), Одеській (57,15), Кіровоградській (62,29), Миколаївській (62,84) областях та м. Києві. І якщо по Дніпру, Одесі і Миколаєву це можна пояснити близькістю активних бойових дій, що збільшує стрес, то в чому причина у Києві?

Всього тести проводилися з 105 дисциплін. Проблеми очевидні:

- ▼ з жодної дисципліни середній бал, еквівалентний оцінці 5 («відмінно») не зафіксований;
- ▼ з 10 (9 %) дисциплін середній бал складає 82–87 балів, які підтверджують належний адаптивний рівень знань і наявність з цих дисциплін окремих відмінних оцінок;
- ▼ в діапазоні 75–89 балів виконано тести з 30 запропонованих дисциплін (28,5 %), тобто лише з кожної четвертої дисципліни;
- ▼ середній бал нижче 59 балів – з 22 дисциплін, тобто кожна п'ята дисципліна не забезпечила задовільний результат навчання, що містить ризик ненабуття здобувачами окремих компетентностей, які забезпечують такі дисципліни.

Цікава тенденція в якості знань за освітньо-професійними програмами економічно-правового профілю: Маркетинг, Підприємництво, торгівля та біржова діяльність (за ОПП Комерційна діяльність); Облік і оподаткування, Фінанси, банківська справа та страхування (за ОПП Бухгалтерський облік); Право (за ОПП Правознавство);

Фінанси, банківська справа та страхування (за ОПП Фінанси і кредит). У порівнянні з 2018/2019 «доковідним» роком падіння результатів навчання становить більше 20 балів і відмінний або наближений до відмінного рівень підготовки знизився до задовільного. Однак якщо у період з 2018/2019 до 2022/2023 навчального року якість підготовки та підсумкові показники мали стабільно високий рівень (85–88 балів), то за період двох останніх навчальних років показники різко зменшилися. Це, на нашу думку, свідчить про хибну впевненість закладів освіти у стабільності результатів та відсутності суттєвих проблем за цими освітньо-професійними програмами та, як наслідок, незастосування належного аналізу для пошуку оптимальних компенсаторних заходів.

Виходить, що якщо сваримо – якість стабілізується, якщо хвалимо – народ розслабляється. Як же після такого похвалити? Ось такий неочікуваний ризик.

Привертає увагу те, що показники суттєво відрізняються між закладами освіти, які вже брали

участь у подібних зовнішніх вимірюваннях якості підготовки як у 2018/2019, так і у 2022/2023 роках (чи в одному з них), та тими, які вперше підключилися до проєкту. Ця тенденція простежується за всіма ОПП, до яких в контексті масштабування проєкту долучилися інші заклади освіти.

Наприклад, з шести закладів освіти за освітньо-професійною програмою «Монтаж, обслуговування устаткування і систем газопостачання» п'ять вже мали досвід такого тестування у 2018/2019 навчальному році. Вони мають середні показники (за національною шкалою від 4,1 до 4,65 бала, при цьому впродовж 2019–2023 років якість підготовки суттєво не зменшувалася (в межах 0,1–0,5 балів). У закладі освіти, який вперше брав участь в такому вимірюванні, лише кожний третій здобувач зміг позитивно виконати завдання.

За освітньо-професійною програмою «Організація виробництва» (спеціальність Менеджмент) картина така:

На нашу думку, це свідчить про недостатню адаптивність до зовнішніх важелів та можливості сприймати не змістову складову інформації, а лише звичне формулювання закладу освіти, у якому здобувач освіти навчається.

Цілком очевидно, що **у разі зміни умов для надання освітньої послуги, ризиків і небезпек, які унеможливають підготовку у штатному режимі, мають бути зміни, додаткові аналізи ситуації самими закладами фахової передвищої освіти на рівні закладу, порівняння з конкурентами і своєчасне реагування на виклики.**

Більшість керівників впродовж двох років Пілотного проєкту стверджують, що цілком задоволені кожним з обраних у закладах освіти фор-

матах навчання, отже, фактично так би мовити дають зобов'язання забезпечити належну якість підготовки саме за такими форматами. Оскільки вище ми констатували, що якість знижується, вочевидь цілковита задоволеність є певним оптимістичним самообманом або виданням бажаного за дійсне.

Також достатньо оптимістичною є оцінка керівниками результатів навчання здобувачів освіти у 2023/2024 навчальному році у порівнянні з попередніми. Тільки 17 керівників готові були визнати, що результати навчання здобувачів освіти погіршилися, решта вважають, що результати не зазнали змін або навіть покращилися. Це зовсім не корелюється з отриманими у ході тестування результатами, оскільки здобувачі фахової перед-

вищої освіти щонайменше 50 закладів засвідчили незадовільні знання з окремих освітньо-професійних програм.

Що це? Невже керівники постійно забезпечували з окремих освітньо-професійних програм лише задовільний та незадовільний рівень підготовки?

Продовжуючи тему, зупинимось на декількох особливо показових тенденціях за результатами опитування учасників Пілотного проєкту.

Загальновідомо, що важливим фактором для лікування хвороби, є визнання пацієнтом факту, що він дійсно хворий і має здійснити певні профілактичні заходи. У визнанні факту наявності освітніх втрат відзначено позитивну динаміку.

Керівники закладів вважають, що мають стратегію подолання освітніх втрат 2023/2024 – 53,7 %, 2022/2023 – 33,6 %. Суттєво зменшилась частка керівників, які дотепер не розробили стратегію подолання освітніх втрат, тому що не бачать у цьому потреби (немає освітніх втрат) 2023/2024 – 14,1 %, 2022/2023 – 31,4 %.

Ми це розглядаємо як активізацію заходів у боротьбі з освітніми втратами, зокрема впровадження адаптаційних механізмів та інструментарію для мінімізації негативних наслідків війни. Проте насправді кожним другим закладом освіти ці стратегії розроблялися самостійно, без участі у різнопланових зовнішніх програмах щодо розвитку стратегій для подолання проблем освітніх втрат, спричинених пандемією та війною, а кожний п'ятий респондент взагалі не чув про такі програми. Тільки половина з опитаних засвідчили, що вивчають досвід інших закладів освіти

щодо вимірювання та компенсації освітніх втрат.

При цьому засвідчено позитивну динаміку розвитку зовнішньої комунікації, майже вдвічі (з 12,7% до 24,3%) збільшилася частка респондентів, які поінформували про не просто знання про можливість зовнішньої допомоги, а і залучили її для оцінювання освітніх втрат. На нашу думку, це саме ті особи, які доєдналися до участі у Пілотному проєкті, і сприймають її як зовнішню допомогу. Проте, на жаль, з'ясувалося, що окремі заклади фахової передвищої освіти, які доєдналися до зовнішніх вимірювань тільки в 2023/2024 році, не застосовували до участі в Пілотному проєкті жодні методи вимірювань освітніх втрат.

Встановлено цікавий, фактично зворотний взаємозв'язок між визнанням наявності освітніх втрат та компенсаторними заходами:

- відсутність втрат навчального часу засвідчили 28,9 % респондентів, водночас більшість з них здійснюють компенсацію освітніх втрат;
- визнають, що мають втрати навчального часу, але не вживають компенсаторних заходів – 12,1 %.

І також насторожує оцінка більшістю керівників причин, через які заклади не компенсували втрати. Зазначаються виключно зовнішні загальнодержавні (відсутність умов, складна безпекова ситуація) та зовнішні організаційні (відсутність вимог). Про власні недопрацювання зазначають лише окремі керівники.

Складову цієї проблеми ми також бачимо в оцінці потреб закладів освіти для поліпшення освітнього процесу в майбутньому, пріоритетність яких суттєво не змінюється з роками:

Які ресурси чи підтримка Вам потрібні для компенсації освітніх втрат та поліпшення освітнього процесу в майбутньому?	2022/2023	2023/2024
Додаткове фінансування та матеріально-технічне забезпечення	92,7	87,2
Збільшення доступу до технологій	41,8	52,0
Професійний розвиток викладачів	14,5	39,9
Психологічна підтримка здобувачів освіти	32,7	37,2
Удосконалення засобів оцінювання та відстеження прогресу	14,5	29,7
Перерозподіл (збільшення) годин аудиторного навчального навантаження	25,5	27,0

Згадується відома цитата: «Не навчайте мене жити, краще допоможіть матеріально».

Звичайно, це тільки окремі яскраві результати дослідження.

З огляду на отримані результати, тенденції, цікавинки, нам очевидно, що зовнішнє вимірювання варто розширювати і поглиблювати, оскільки вихід «на широкий загал» дозволяє прискорити адаптацію внутрішньої системи організації освіт-

нього процесу, зробити ефективнішим пошук креативних форм і методів навчання в надскладних умовах і довести, що резильєнтність фахової передвищої освіти це не мрія, а реальність.

Для омріяного розширення (масштабування) Пілотного проєкту робочі групи Центру продовжують об'єднувати спільноту фахової передвищої освіти для розробки тестових завдань для інших, затребуваних в державі спеціальностей (освітньо-професійних програм), здійснюється пошук альтернативних форм проведення пілотного проєкту з урахуванням того, що не всі у сучасних реаліях можуть забезпечити належні технічні вимоги.

Від Державної служби якості освіти та Центру, як правило, спільнота очікує поради, рекомендацій, серії правил, обов'язкових для виконання.

Рекомендації будуть дещо незвичайними. Ми рекомендуємо вам повірити в себе, вийти на «зовнішню орбіту» та використати досвід інших країн, які зіткнулися з кризовими ситуаціями (війни, природні катастрофи, пандемії):

1. Індивідуалізація освітнього процесу. Досвід Фінляндії та США показує ефективність адаптивних (індивідуальних) навчальних планів, які враховують індивідуальні прогалини в знаннях здобувачів. Це особливо актуально для студентів, які через воєнні дії або внутрішнє переміщення пропустили значну частину занять. Гнучкі навчальні моделі дають змогу коригувати темпи навчання, враховуючи особисті потреби кожного здобувача освіти.

2. Розширення доступу до дистанційної освіти. На основі досвіду Великобританії, Канади та Японії пропонується сприяти розширенню доступу до інтернету та забезпеченню електронними пристроями здобувачів освіти, включаючи внутрішньо переміщених осіб і тих, хто проживає у прифронтових зонах. Такі програми, як «National Tutoring Programme» у Великобританії, можуть бути зразком для розвитку дистанційних платформ та інтерактивних освітніх ресурсів, що компенсують освітні втрати через онлайн-заняття та персоналізоване навчання.

3. Програми додаткового навчання та репетиторства. Досвід Великобританії та Нідерландів свідчить про ефективність додаткових занять та репетиторства як частини національних програм подолання освітніх втрат. Це можуть бути очні або онлайн-заняття з акцентом на предметах, рівень знань з яких просів найбільше, як-от математика та іноземні мови. У Нідерландах реалізовано програми, що залучають старшокурсників та викладачів як волонтерів для надання допомоги тим здобувачам освіти, які мають прогалини або труднощі у навчанні.

4. Підтримка психічного здоров'я. На основі досвіду Канади, Норвегії та Австралії рекомендується впроваджувати програми психологічної

підтримки у закладах освіти, що допомагають здобувачам освіти, які перебувають під постійним стресом через війну. Канадські заклади освіти, наприклад, використовують психосоціальну підтримку та групову терапію для допомоги здобувачам. Також важливо додатково навчати педагогів психосоціальним методикам підтримки, що дозволяє їм краще працювати із здобувачами освіти у кризових умовах.

5. Змішане та гібридне навчання. Досвід Німеччини та Італії демонструє, що гібридне навчання (поєднання дистанційного та традиційного) забезпечує гнучкість у доступі до освіти, особливо у кризові періоди, коли можливість очного навчання обмежена. Італія, наприклад, використовує мобільні освітні центри, що надають освітні послуги у важкодоступних районах або зонах внутрішнього переміщення.

6. Співпраця з міжнародними організаціями. Досвід країн, що отримували підтримку ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ та Світового банку, свідчить про доцільність залучення ресурсів і методологічної допомоги від міжнародних організацій. До прикладу, ЮНІСЕФ створює мобільні освітні хаби для забезпечення доступу до освіти у кризових зонах.

7. Адаптація освітніх програм та навчальних планів. Досвід Франції та Фінляндії показує важливість перегляду освітніх програм і навчальних планів під час кризи. Оптимізація та зосередженість на ключових навичках і компетенціях дозволяють зменшити обсяг навчальних вимог, що сприяє досягненню освітніх цілей в умовах обмеженого доступу до традиційного навчання.

8. Інноваційні педагогічні технології. Досвід Ізраїлю та США пропонує інтеграцію штучного інтелекту та освітніх платформ для персоналізації освітнього процесу. Ізраїль використовує освітні платформи зі штучним інтелектом для створення адаптивних навчальних програм, що дозволяє здобувачам освіти навчатися у власному темпі. США, у свою чергу, активно впроваджують цифрові освітні ресурси, як-от Khan Academy та Coursera, що забезпечують безперервність навчання.

Отже, **в нинішніх умовах вирішення питання освітніх втрат потребує комплексного підходу – врахування як навчальних, так і соціальних та психологічних аспектів.** Україна може ефективно використовувати досвід інших країн у подоланні освітніх втрат через впровадження гнучких освітніх моделей, індивідуальних підходів до навчання, широкого використання технологій, а також забезпечення психологічної підтримки. Адаптація цих підходів до українських реалій дозволить пом'якшити негативний вплив війни на освіту та створити умови для відновлення якості навчання в довгостроковій перспективі.